

Forfatter: Falster, Christian

Titel: Satirer, 1720-42

Citation: Falster, Christian: "Satirer, 1720-42", i Falster, Christian: *Satirer, 1720-42*, udg. af Aage Schiøttz-Christensen, Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, C.A. Reitzel, 1982, s. 22. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/catalog/adl-texts-falster05-shoot-idm140600520797408/facsimile.pdf> (tilgået 26. april 2024)

Anvendt udgave: Satirer, 1720-42

året efter det hidtil udkomne af »Peder Paars« med følgende bemærkning:⁸

... jeg vil ønske dend for HE^r *Rector* maa have *Gratiam Novitatis*, er ellers efter mit tykke en schmuk *invention* og Klygtig indfald ...

Det er ord, som man gerne kunne sætte i guldramme som vidnesbyrd om en adelsmand, der levede op til de gyldne kæders forpligtelse.

Med tanken på vore sædvanlige barrierer over for ny erkendelse må man beundre, at denne mand straks har forstået Holbergs digt efter dets hensigt. Ifølge Ehrencron-Müllers Holbergbibliografi (II, s. 134) forekommer der ikke andre positive udtalelser fra den umiddelbare samtid end denne af Rantzau.

9.

Der var med sådanne incitammenter, Rantzau manuducerede Falster frem til dansk digter. Under de forhold kan der ikke blive tale om et gennembrud med glans af det ekstraordinære, og det er der heller ikke i den skildring, Falster selv giver af øjeblikket.

Da han udgav alle sine satirer anonymt og ved lejlighed kun nødtvungent løfter sløret over dem en smule, er det så meget mere påfaldende, at han har helliget tilblivelsen og indholdet af en enkelt af dem en hel discurs i *Amoenitates* (XII i 2. part fra 1731).

Denne således udvalgte og særmærkede satire er »Verden som et Doll-Huus«. Den usædvanlige meddelelsestrang i forbindelse med den må bero på, at for ham selv har denne satire haft karakter af det særlige. Og da hvorfor? Fordi den var hans gennembrud til denne art af poesi.

I løbet af discursens debat af det tilfælde af utilregnelighed, der var indtruffet, da J. B. (d.e. Jacob Blom) fra Fanø over for stiftøvrigheden i Ribe udråbte sig selv til kejser og himlens sendebud, sker det, at en af de tilstedeværende smilende tilråber Falster disse linjer af Juvenals 14. satire:

Non unus mentes agitat furor; ille sororis
in manibus vultu Eumenidum terretur et igni,
hic bove percusso mugire Agamemnona credit
aut Ithacum ...

I prosaisk oversættelse: »Det er ikke samme ene raseri, der opvigler sindene; hin skræmmes i søsterens arme af Eumenidernes åsyn og ild, denne tror, når han har stukket oxen, at det er Agamemnon eller Ithacieren, der brøler«. *Hin er Orestes, denne Ajax.*

Da Falster jo selv havde oversat den 14. satire og velsagtens kunne den udenad, er citatet i sig selv ikke nyt for ham. Det fik betydning, fordi det kom i rette øjeblik.

Der er ingen lyrisk flugt over hans kommentar til momentet, og dog er det beretningen om en afgørelse:

Disse Ord overvejede jeg siden dybere og slog
mit Sind til at skrive en *Satire* i danske Vers,
hvilken jeg gav Titel af *Verden et Galebus*.

Der kan næppe være tvivl om, at han her meddeler tilkomsten af en ny forståelse, et nyt syn, noget, som kun indtræffer én gang, og da den ene gang jo nødvendigvis også må være første gang, må den satire, der nævnes i forbindelse med den, være hans første, d.v.s. at »Verden som et Doll-Huus« er hans gennembrudsværk – så at sige hans »Guldhorn«!

Falster er kommet til at indse, at han med *carmina vernacula* – digte på dansk – ikke stiger ned, men op.

Det er det, der er gennembruddet. Bevægelsen er ikke uvilkårlig, men noget, han beslutter sig til klart bevidst, jvf. det udprægede viljeselement i originaltekstens *animum ... appellebam*, oversættelsens »slog mit Sind til«.⁹

Siden Rantzaus brev har Juvenal for Falster været associeret med patronens opfordring til ham om at blive en dansk Juvenal, og så kommer citatet som en åbenbaring af, at han kan blive det uden at gøre sig til en anden end den, han altid var: også som dansk digter kan latinhumanisten forblive sig selv lig, også ad den vej kan han læske sin »umættelige lyst til at undervise«!

Medens det for os er naturligt at opfatte forholdet mellem virkeligheden og forvrængningen af den i psykologiens kategorier, opfatter Falster det på gammeldags vis i etikken: den sindssyge svigter pligten til at erkende sig selv i sin begrænsning, så når Orestes og Ajax lader sig gribe af en *furor*, der formørker selverkendelsen, realiserer de kløften mellem *esse* og *videri* – mellem *være* og *synes* – og påkalder derved den pædagogiske latinhumanists forargelse over den skilsmisse.

På den har enhver tidsalder sine eksempler. Hent du nu dine ud af dem, vor egen aktualitet byder på, fortæl dem på dansk og *metro vernaculo* – og du har fyldestgjort Rantzaus fordring!

Der forbillede, latinhumanisten altid søger, måtte nu være dansk, og der kan da i gennembrudsøjeblik-

ket være sprunget en gnist over fra Juvenalcitatet til Tøger Reenberg's *Verdens Daareliste* (1699). En dåreliste er jo et galleri af *furor* i variationer. Dem kan du skildre, idet du som udefra kommende tilskuer bevæger dig fra nummer til nummer som på en udstilling – for øvrigt et kompositionsprincip, der er med til at skille denne satire ud fra de andre.

Så kunne han gå i gang med sin første danske satire og befolke sit »Doll-Huus« med lemmer, hvis galskab rettelig må kaldes karakterbrist. De er ikke et anliggende for lægen, men for moralisten, som også er til stede overalt.

10.

Som satirerne blev offentliggjort, er »Verden som et Doll-Huus« ikke den første, men den sjette i rækken. Alligevel viser en nærmere betragtning, at den placering er så langt fra at udelukke den som gennembrudsværk, at den tværtimod gør antagelsen endnu sandsynligere.

Men først må det hele corpus af satirer afgrænses. Da Falster udgav alle sine satirer anonymt, har der fra hans tid til vor eksisteret et autenti-problem: hvilke satirer er ægte og hvilke ikke? »Det har haft sine Vanskeligheder at fastslå Omfanget af F.s danske Forfatterskab«, siger J. Paludan i *Bricka*. Var det det rigtige valg, Christian Thaarup traf, da han i 1840 for »Samfundet til den danske Litteraturs Fremme« besørgede den første samlede udgave af satirerne?

Tilføjelsen af satirer, som ingen af Falsters samtidige har fundet på at nævne som hans, er først begyndt